

O‘ZBEKISTON–AVSTRIYA MUNOSABATLARI EVOLYUTSIYASI: SIYOSIY, IQTISODIY VA MADANIY JIHATLAR

Ismatullayev Farhodjon Odiljonvich

Nizomiy nomidagi O‘MPU Tarix kafedrası dotsenti, tarix fanlari doktori(DSc)

E-mail: ismatullayevfarxodjon@gmail.com, Orcid: 0009-0004-3159-4371

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston va Avstriya o‘rtasidagi ikki tomonlama munosabatlarning shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilingan. Xususan, siyosiy muloqot, savdo-iqtisodiy hamkorlik, investitsiyaviy aloqalar, shuningdek, ilmiy-texnik va madaniy-gumanitar sohalaridagi hamkorlikning asosiy yo‘nalishlari yoritilgan. Savdo aylanmasi dinamikasi misolida iqtisodiy munosabatlardagi o‘zgarishlar ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, parlamentlararo hamkorlikning zamonaviy bosqichdagi ahamiyati va istiqbollari ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijasida O‘zbekiston–Avstriya munosabatlarini yanada rivojlantirish bo‘yicha amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston, Avstriya, ikki tomonlama munosabatlar, savdo-iqtisodiy hamkorlik, eksport-import, investitsiya, parlamentlararo hamkorlik, madaniy aloqalar, ilmiy-texnik hamkorlik, tashqi siyosat.

Аннотация: В данной статье проанализированы этапы формирования и развития двусторонних отношений между Узбекистаном и Австрией. Особое внимание уделено политическому диалогу, торгово-экономическому сотрудничеству, инвестиционным связям, а также взаимодействию в научно-технической и культурно-гуманитарной сферах. На основе динамики товарооборота дана научная оценка изменениям в экономических отношениях. Кроме того, раскрыта роль межпарламентского сотрудничества на современном этапе и его перспективы. В результате исследования предложены практические рекомендации по дальнейшему развитию узбекско-австрийских отношений.

Ключевые слова: Узбекистан, Австрия, двусторонние отношения, торгово-экономическое сотрудничество, экспорт-импорт, инвестиции, межпарламентское сотрудничество, культурные связи, научно-техническое сотрудничество, внешняя политика.

Abstract: This article analyzes the formation and development stages of bilateral relations between Uzbekistan and Austria. Particular attention is paid to political dialogue, trade and economic cooperation, investment relations, as well as collaboration in scientific, technical, and cultural-humanitarian spheres. Based on the dynamics of trade turnover, changes in economic relations are examined from a scientific perspective. The study also highlights the role and prospects of interparliamentary cooperation at the present stage. As a result, practical recommendations for further development of Uzbekistan–Austria relations are proposed.

Key words: Uzbekistan, Austria, bilateral relations, trade and economic cooperation, export-import, investment, interparliamentary cooperation, cultural relations, scientific and technical cooperation, foreign policy.

Kirish

Mamlakatimiz mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq o'z iqtisodiyotining bozor munosabatlariga asoslangan keng qamrovli infratuzilmasini yaratish, ijtimoiy hayotning demokratik tamoyillariga asoslangan dunyoviy davlatni barpo etish maqsadlarini ilgari surib, jahonning ko'plab mamlakatlari va turli xalqaro tashkilotlar bilan yaqin aloqalarni yo'lga qo'ya boshladi. Aynan bunday hamkorlik aloqalari O'zbekiston – Avstriya o'rtasida yuzaga kelgan ilk munosabatlardan edi.

Avstriya Respublikasi Yevropa Ittifoqi davlatlari ichida iqtisodiy va madaniy jihatdan rivojlangan davlat bo'lib, Avstriya – O'zbekiston hamkorlik aloqalari samarali tarzda yo'lga qo'yilgan bo'lib, ko'plab sohalarda ulkan yutuqlarga erishilmoqda.

O'zbekiston birinchi Prezidenti Islom Karimovning Avstriyaga tashrifi 1992 yil sentabr hamda 2001 yil dekabr oylarida amalga oshirildi. Bu tashriflar davomida O'zbekiston rahbari Avstriya Respublikasi federal kansleri B. Vranitskiy va federal Prezidenti T. Kmektillar bilan uchrashib, iqtisodiy-ijtimoiy, madaniy va ilmiy-texnikaviy sohalarni rivojlantirishga xizmat qiladigan istiqbolli shartnoma va bitimlar imzolandi. Va shu tariqa hamkorlikning iqtisodiy-huquqiy asoslari yaratilib, ikki va ko'p tomonlama aloqalar uchun keng yo'l ochib berildi [1].

Tahlil va natijalar

Qariyb 35 yildan buyon O'zbekiston va Avstriya o'rtasidagi hamkorlik iqtisodiy, ilmiy-texnik hamda madaniy sohalarda izchil rivojlanib bormoqda [2]. Ikki mamlakat o'rtasidagi savdo-iqtisodiy aloqalar yildan-yilga kengayib, barqaror o'sish sur'atlarini namoyon etmoqda. Jumladan, savdo ayirboshlash ko'rsatkichlariga e'tibor qaratilsa, 1997 yilda uning hajmi 75 million AQSH dollaridan ortiqni tashkil etgani kuzatiladi. 2004–2007 yillar davomida O'zbekiston va Avstriya o'rtasidagi savdo-iqtisodiy aloqalar tahlili ushbu hamkorlikda keskin o'zgaruvchanlik va tarkibiy nomutanosiblik mavjud bo'lganini ko'rsatadi. Xususan, 2004 yilda savdo aylanmasi 64,4 mln. AQSh dollarini tashkil etgan bo'lib, eksport (39,7 mln.) importdan (24,7 mln.) ustun kelgan va ijobiy saldo (+15,0 mln.) qayd etilgan. Bu holat O'zbekistonning Avstriya bozorida muayyan raqobatbardosh mahsulotlarga ega bo'lganini anglatadi. Biroq 2005 yildan boshlab vaziyat tubdan o'zgaradi. Savdo aylanmasi 47,3 mln. dollargacha qisqargani holda, eksport keskin ravishda 5,3 mln. dollarga tushib ketgan, import esa aksincha 42,0 mln. dollarga yetgan. Natijada manfiy saldo – 36,7 mln. dollarni tashkil etgan.

Ushbu tendensiya 2006 yilda ham davom etib, eksport yanada pasayib (2,1 mln.), import yuqori darajada saqlanib qolgan (41,1 mln.), manfiy saldo esa –39,0 mln. dollarni tashkil etgan. 2007 yilda savdo aylanmasi yana o'sib, 65,6 mln. dollarga yetgan bo'lsa-da, bu o'sish asosan import hajmining keskin oshishi (63,2 mln.) hisobiga ta'minlangan. Eksport esa past darajada qolgan (2,4 mln.), natijada manfiy saldo –60,8 mln. dollarni tashkil etib, tahlil qilinayotgan davrdagi eng yuqori ko'rsatkichga aylangan. O'zbekiston Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi ma'lumotlariga ko'ra (2026 yil yanvar oyi oxiri holatiga), 2025 yilning yanvar–sentyabr oylari davomida O'zbekiston va Avstriya o'rtasidagi tovar aylanmasi 261 mln. AQSh dollariga yetgan. Demak, o'zaro savdo aylanmasi o'sayotganligini ko'rishimiz mumkin[3]. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston–Avstriya savdo munosabatlarini yanada muvozanatlashtirish uchun milliy eksport tarkibini kengaytirish, qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushini oshirish va Yevropa bozorlariga moslashgan eksport strategiyasini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistondan Avstriyaga asosan oziq-ovqat mahsulotlari, paxta, neft va neft mahsulotlari, shuningdek, kimyo sanoati mahsulotlari eksport qilinadi. O'z navbatida, Avstriyadan

respublikamizga zamonaviy mashina va uskunalar, texnologik jihozlar hamda transport vositalari import qilinmoqda.

Xususan, “O‘zbekneftgaz” korporatsiyasi tomonidan Avstriyaning qator kompaniyalari bilan samarali hamkorlik aloqalari yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, hozirda ular o‘rtasida 17 ta shartnoma asosida qo‘shma faoliyat olib borilmoqda. Mazkur shartnomalar doirasida Avstriyadan mamlakatimizga turli xil quvurlar, zamonaviy asbob-uskunalar hamda kimyo mahsulotlari yetkazib berilgan [4].

Ikki davlat o‘rtasida qariyb 30 ga yaqin qo‘shma korxonalar tashkil etilgan bo‘lib, ular asosan yengil sanoat, oziq-ovqat va qurilish sohalarida faoliyat yuritmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy Milliy banki Avstriyaning 24 ta banki bilan moliyaviy hamkorlik aloqalarini yo‘lga qo‘ygan.

Ta’kidlash joizki, ikki mamlakat o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning jadallashuvida 1998 yil oktabr oyida Avstriyaning Vena shahrida o‘tkazilgan “O‘zbekiston iqtisodiy kunlari” tadbiri muhim ahamiyat kasb etdi. Mazkur tadbir doirasida ikki mamlakat tadbirkorlari o‘rtasida bevosita aloqalar o‘rnatilib, o‘zaro manfaatli kelishuvlarga erishish imkoniyati yaratildi.

Shuningdek, O‘zbekiston va Avstriya Fanlar akademiyalari o‘rtasida 2001 yil iyul oyida hamkorlik to‘g‘risida Memorandum imzolangan bo‘lib, bu ilmiy-texnik hamkorlikni yanada rivojlantirishga xizmat qildi [5]. Mazkur memorandumga muvofiq, hozirgi kunga qadar ikki tomonlama hamkorlik doirasida fan va zamonaviy texnologiyalar, ilmiy tajriba almashinuvi, shuningdek, mutaxassislar almashinuvi yo‘nalishlarida izchil ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Jumladan, ushbu hamkorlik natijasida mahalliy fermerlar zamonaviy qishloq xo‘jaligi texnikalari bilan ta’minlandi, aholi yashash hududlarida esa maxsus suv tozalash qurilmalari o‘rnatildi [5].

Ikki tomonlama aloqalar nafaqat iqtisodiy, balki gumanitar sohalarda ham izchil rivojlanib bormoqda. Xususan, O‘zbekiston davlat jahon tillari universitetiga Avstriya tomonidan 1997 yilda lingvistika va badiiy adabiyotga oid, qiymati 9 ming AQSH dollariga teng bo‘lgan nemis tilidagi kitoblar beg‘araz yordam sifatida taqdim etildi. Universitetda “Avstriya adabiyotlari o‘quv zali”ning tashkil etilishi yoshlarning nafaqat til o‘rganishi, balki asarlarni asl nusxada mutolaa qilish imkoniyatini kengaytirib, ikki xalqning milliy-madaniy qadriyatlarini e‘zozlash, o‘zaro hurmat va do‘stlik ruhida tarbiyalanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bundan tashqari, 2005 yil noyabr oyida Avstriya tomoni tomonidan Nukus davlat universiteti uchun zamonaviy o‘quv-texnik vositalar o‘rnatildi hamda Nukus shahridagi 6-sonli maktabda nemis tilini chuqurlashtirib o‘qitishga ixtisoslashtirilgan sinflar tashkil etildi. Shuningdek, Avstriyadagi “Hilfswerk Austria” jamiyati tomonidan Qoraqalpog‘iston hududiga turli yo‘nalishlarda gumanitar yordam ko‘rsatildi.

Ikki mamlakat o‘rtasida musiqa madaniyati sohasidagi aloqalar ham rivojlanib bormoqda. Jumladan, avstriyalik musiqa san’ati vakillari har ikki yilda bir marta O‘zbekistonda o‘tkaziladigan xalqaro “Sharq taronalari” festivalida faol ishtirok etib kelmoqda[6]. Madaniyat va sport ishlari vazirligi, O‘zbekiston Badiiy akademiyasi hamda “Musavvir” badiiy hunarmandchilik va amaliy san’at ilmiy-ishlab chiqarish markazi tomonidan Avstriyaning “Hammer–Purgstall” Sharq jamiyati bilan hamkorlikda 2004 yil aprel oyida Avstriyada “O‘zbekiston kunlari” madaniy tadbiri yuqori saviyada tashkil etildi. Mazkur tadbir ikki mamlakat o‘rtasidagi madaniy-gumanitar aloqalarni mustahkamlash, o‘zbek milliy san’ati va madaniyatini Yevropa jamoatchiligiga keng targ‘ib etish hamda o‘zaro madaniy almashinuvi rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etdi [7]. Madaniyat kunlari doirasida o‘zbek musiqa va raqs jamoalarining konsert dasturlari, xalq hunarmandlarining amaliy san’at namunalari hamda o‘zbek rassomlarining ko‘rgazmalari Avstriya keng jamoatchiligiga taqdim etildi.

Avstriyaning Vena magistrati Madaniyat boshqarmasi boshlig'i H. Sari O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va sport ishlari vazirligi bilan 2003 yilda erishilgan kelishuvga muvofiq, 2005 yil sentabr oyining oxiri – oktyabr oyining boshlarida 6 nafar mumtoz qo'shiq ijrochilaridan iborat ijodiy guruhning gastrol konsertlari bilan tashrifini tashkil etdi.

O'z navbatida, Vena magistrati 2005 yil sentabr oyining boshida Avstriyada 15 nafar o'zbek san'atkorlaridan iborat folklor guruhini qabul qilgan edi [8].

TEMPUS dasturi doirasida Yevropa Ittifoqining COCUZ JEP-55221-2004 loyihasi 2006 yildan boshlab faoliyat yurita boshladi [9]. Mazkur loyiha asosan tabiiy fanlarni o'qitishda zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanish masalalariga yo'naltirilgan bo'lib, O'zbekiston Respublikasi va Yevropa oliy ta'lim muassasalari hamkorligida amalga oshirilmoqda.

Ushbu loyiha doirasida O'zbekistondan Toshkent davlat kimyo-texnologiya instituti hamda O'zbekiston Milliy universiteti, Yevropa tomonidan esa Vena universitetining Analitik kimyo fakulteti va Myunxen Texnika universiteti hamkor sifatida jalb etilgan.

Loyihaning asosiy maqsadi Yevropa Ittifoqi granti hisobidan O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida "aniq fanlarni kompyuter texnologiyalari asosida o'qitish" bo'yicha o'quv rejalari hamda istiqbolli ta'lim standartlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Shu asosda nafaqat oliy ta'lim muassasalari uchun mutaxassislar, balki ishlab chiqarish sohalari uchun ham yuqori malakali kadrlar tayyorlash ko'zda tutilgan. Shuningdek, loyiha doirasida 6 nafar o'zbekistonlik magistrantga Vena universiteti va Myunxen Texnika universitetida magistrlik dissertatsiyasi bo'yicha ilmiy tadqiqot olib borish imkoniyati yaratildi. Demak aytish joizki, ushbu loyiha barkamol va yetuk mutaxassislarni tayyorlashda xorijda erishilgan so'nggi ilmiy yutuqlardan samarali foydalanish imkonini beradi.

O'zbekiston va Avstriya o'rtasidagi munosabatlar faqat ikki tomonlama darajada emas, balki xalqaro tashkilotlar doirasida ham rivojlanib bormoqda. Xususan, Avstriya poytaxti hisoblangan Vena shahri bir qator nufuzli xalqaro tashkilotlar markazi bo'lib, bu holat O'zbekiston uchun ham diplomatik va iqtisodiy aloqalarni kengaytirishda muhim platforma vazifasini bajaradi. Jumladan, Yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti (YXHT) hamda Xalqaro atom energiyasi agentligi kabi tashkilotlar orqali ham ikki davlat o'rtasida hamkorlik mustahkamlanmoqda. So'nggi yillarda ham O'zbekiston tashqi siyosatida Yevropa davlatlari, jumladan Avstriya bilan aloqalarni rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri bo'lib qolmoqda. Bu jarayonda Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilayotgan ochiq va pragmatik tashqi siyosat muhim ahamiyat kasb etmoqda. Natijada iqtisodiy diplomatiya faollashib, investitsiyalar jalb qilish, texnologiyalarni olib kirish va eksport salohiyatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Ikki davlat o'rtasida Parlamentlararo hamkorlik kuchayib bormoqda. Buni 2025 yildan O'zbekiston va Avstriya parlamentlari o'rtasidagi hamkorlik yangi bosqichga ko'tarilganligida ko'rish mumkin. Oliy Majlis Senatiga Avstriya Federal kengashi raisi Andrea Eder-Gitshtaler boshchiligidagi delegatsiyaning tashrifi ikki tomonlama aloqalarni rivojlantirishda muhim qadam bo'ldi. 2026 aprel oyida ushbu yo'nalishdagi hamkorlik davom etib, buni biz Oliy Majlis Senatida «O'zbekiston – Avstriya» va «Avstriya – O'zbekiston» parlamentlararo hamkorlik guruhlarining onlayn uchrashuvi bo'lib o'tganligida ham ko'rishimiz mumkin. Uchrashuvda parlamentlararo hamkorlikni yanada mustahkamlash masalalari yuzasidan atroflicha fikr almashildi. Jumladan, parlamentlararo guruhlar faoliyati samaradorligini oshirish, parlament nazorati mexanizmlarini takomillashtirish hamda bu borada tajriba almashish muhimligi qayd etildi.

Senat Raisi Tanzila Norboyeva bilan uchrashuvda parlamentlararo hamkorlikni kengaytirish, ijtimoiy himoya sohasida tajriba almashish, turizmni rivojlantirish va hududlararo aloqalarni mustahkamlash masalalari muhokama qilindi. Shuningdek, barqaror rivojlanish, xotin-qizlar

huquqlarini himoya qilish va yoshlar siyosati yo‘nalishlarida hamkorlikni kuchaytirish bo‘yicha fikr almashildi. Ta’kidlanganidek, mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar natijasida parlament vakolatlari kengayib, xotin-qizlarning siyosiy faolligi sezilarli darajada oshmoqda. Tomonlar parlamentlararo aloqalarni, jumladan xalqaro tashkilotlar doirasida ham faollashtirishdan manfaatdor ekanliklarini bildirdilar. Shu bilan birga, muntazam uchrashuvlar o‘tkazish, do‘stlik guruhlarini o‘rtasida qo‘shma rejalar ishlab chiqish va hududlararo hamkorlikni kengaytirish bo‘yicha aniq tashabbuslar ilgari surildi. Umuman olganda, O‘zbekiston va Avstriya o‘rtasidagi hamkorlik izchil rivojlanib, yangi bosqichga chiqmoqda. Bu esa ikki davlat o‘rtasidagi do‘stona munosabatlarni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa

O‘zbekiston va Avstriya o‘rtasidagi munosabatlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mazkur hamkorlik mustaqillikning ilk yillaridan boshlab bosqichma-bosqich va tizimli ravishda shakllanib, bugungi kunda ko‘p qirrali hamkorlik darajasiga yetgan. Ayniqsa, siyosiy muloqotning izchilligi va oliy darajadagi tashriflar natijasida mustahkam shartnomaviy-huquqiy baza yaratilgani ikki davlat munosabatlarining barqaror rivojlanishida muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Savdo-iqtisodiy aloqalar tahlili esa ushbu munosabatlarda muayyan nomutanosibliklar mavjudligini ko‘rsatadi: ayrim davrlarda eksport hajmining keskin qisqarishi va import ustunligi tashqi iqtisodiy aloqalarda disbalansni yuzaga keltirgan. Shu bilan birga, so‘nggi yillarda tovar ayirboshlash hajmining ortib borayotgani ijobiy tendensiya sifatida baholanadi. Bu holat iqtisodiy diplomatiyaning faollashuvi, investitsiya muhitining yaxshilanishi va xalqaro hamkorlikning kengayishi bilan izohlanadi. Ilmiy-texnik va ta’lim sohasidagi hamkorlik zamonaviy bilimlar va innovatsion texnologiyalar almashinuvini ta’minlab, yuqori malakali kadrlar tayyorlashga xizmat qilmoqda. Madaniy-gumanitar aloqalar esa xalqlar o‘rtasida o‘zaro ishonch va hurmatni mustahkamlab, “yumshoq kuch” omillarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Parlamentlararo hamkorlikning faollashuvi esa siyosiy institutlar o‘rtasida tajriba almashish va demokratik boshqaruvni takomillashtirishda yangi imkoniyatlar ochmoqda. Shu jihatdan, O‘zbekiston–Avstriya munosabatlari strategik sheriklik sari intilayotgan, barqaror va istiqbolli hamkorlik namunasi sifatida namoyon bo‘lmoqda.

O‘zaro hamkorlikni yanada rivojlantirishda quyidagilarga e’tibor qaratishi tavsiya etiladi:

O‘zbekistonning Avstriyaga eksport salohiyatini oshirish maqsadida yuqori qo‘shilgan qiymatli sanoat va qayta ishlash mahsulotlari ulushini kengaytirish zarur.

Savdo balansini muvozanatlashtirish uchun ikki davlat o‘rtasida qo‘shma sanoat korxonalarini tashkil etish va kooperatsiya aloqalarini kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Ilmiy-texnik hamkorlikni yanada chuqurlashtirish maqsadida qo‘shma tadqiqot dasturlari va akademik almashinuvlar ko‘lamini kengaytirish lozim.

Parlamentlararo hamkorlik doirasida qonunchilik tajribasi almashinuvini tizimli yo‘lga qo‘yish va doimiy muloqot mexanizmlarini yaratish muhim.

Madaniy-gumanitar aloqalarni rivojlantirish orqali turizm, ta’lim va madaniyat sohalarida o‘zaro manfaatli loyihalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Халқ сўзи. 2001 йил. 18 декабр.

2. Матхолиқов К. Ўзбекистон Республикаси ва Франция ўртасидаги маданий алоқалар тарихи / Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ва тарихий жараёнлар. Тошкент, 2000. 134 бет.
3. <https://www.google.com/search?q=2025.&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.
4. Халқ сўзи. 1998 йил. 18 ноябр.
5. МИД РУз // официальный сайт: Узбекско-австрийского отношения. Сотрудничество в культурно-гуманитарной и научной сферах. [http:// www.mfa.uz](http://www.mfa.uz)
6. Халқ сўзи. 2002 йил. 23 март.
7. Ўз МДА. Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги // Фонд м - 38, рўйхат - 1, жилд - 343. варақ - 62-65.
8. Встречи ученых в Вене и Мюнхене // Народное слово. 2006. 17 март.
9. [Ўзбекистон ва Австрия парламентлари ҳамкорлиги кенгайтирилади.](#) 17 июн 2025. Murojaat etilgan sana 19.04.2026
10. Исматуллаев Ф. Ўзбекистон Республикаси билан Европа Иттифоқи ўртасида стратегик ҳамкорлик: шаклланиши, муаммолари, истикболлари (1991-2022 йиллар) / Монография. – Тошкент: “Lesson Press” нашриёти, 2024. – 360 Б.